

בסיעתא דטימיא

שיעור שבועי

הגאון הגדול

רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת אמר 604

ו' באייר תשפ"ג

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171004

www.kolhalashon.com

גישה ישירה לשיעור במערכת קול הלשון

בלי לחפש ולדפדף בין השיעורים במערכת.
מתקשרים לקו קול הלשון במספרים הרגילים והישירים,
מקיימים מיד כוכבית * סולמית #
ואחריו את מספר השיעור 35071226 ולסיום סולמית #

פרשת אמר תשי"ג

שיעור הגר"י זילברשטיין שליט"א ב"בית הכנסת המרכזי רמת אלחנ"ה"

לע"נ שמעון ב"ר שאול לוסטיג ז"ל
לע"נ שמואל ב"ר משה גודלבסקי ז"ל
לע"נ אברהם יצחק ב"ר אליעזר מנחם ושרה שפס ז"ל

שמצטער מאד על הכסף שחסר לו, מצד שני, אני רוצה להחזירו, אך לא בכל מחיר, דהיינו לא במחיר ישיבה בכלא, ופגיעה בשמם הטוב של ילדי, מה עלי לעשות?

תשובה :

לכאורה מן הדין פטור מלשלם, שהרי נאמר ברמב"ם [הלכות גזלה ואבדה פ"ד ה"ט]: "הגוזל אחד מחמישה ואינו יודע מי הוא הנגזל, וכל אחד ואחד מהן תובעו ואומר לי גזלת, אף על פי שאין שם עדים שגזל, הרי כל אחד מהם נשבע שזה גזלו ומשלם גזלה לכל אחד ואחד, אף דבר זה קנס הוא שקנסו אותו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל, אבל דין תורה אינו חייב לשלם מספק".

הרי שמעיקר הדין אינו חייב לשלם לכל אחד, אלא שחכמים קנסו אותו לשלם, ואם כן אם גנב על דרך משל אלף שקל מאחד, אינו חייב מעיקר הדין לשלם, חמשת אלפים שקל כדי להשיב את הגניבה, כל שכן שאינו חייב להיכנס לכלא עבור זה, או להזיק את שם ילדיו, ואף שמן הדין קנסו חכמים שישלם, אולי בכה"ג לא קנסו. מה עוד שהש"ך [ח"מ סימן שס"ה סק"ב], הביא ראשונים שפסקו כרבי טרפון שמניח את הגזילה ביניהם ומסתלק, וכתב שאפשר לומר קים לי כשיטתם.

ובענייננו נראה שלכו"ע אינו חייב להסגיר עצמו, כי העונש שיקבל אינו מגיע לו עבור הגניבה, כי מן הדין גזלן חייב רק להשיב את

שידד חנות זהב ואינו זוכר מי היא, האם יסגיר עצמו למשטרה כדי שיוכל להשיב את הגזילה

טיאלה :

חוזר בתשובה הגיע אל רב מפורסם, וביקש לדבר עם הרב בארבע עיניים, ושכל הנוכחים יצאו מהחדר, כשכולם יצאו, סיפר לרב: "לפני כעשרים שנה פרצתי חנות תכשיטים באחד הרחובות הסואנים, שיש שם הרבה חנויות תכשיטים, שווי התכשיטים כהיום נאמדים במאה אלף דולר". (תוך כדי שהוא מספר זאת לרב, הוא פרש על השולחן את התכשיטים, ואכן התכשיטים עבים ונראים כמאוד יקרים).

ממשך בעל התשובה ומספר: "כבר הסתובבתי ארבעים פעם באותו אזור כדי לנסות להיזכר באיזו חנות מדובר, ניסיתי לדבר עם כמה אנשים ולברר אצלם אם הם זוכרים, אך העליתי חרס בידי. העצה היחידה שיש לי זה לפנות למשטרה, ולבקש את עזרתם, כי אצלם רשום המקרה ושם בעל החנות, אך במקרה כזה אני עלול לעמוד למשפט ולשבת שנתיים בכלא. מה עוד שמאז חזרתי בתשובה, נישאתי וילדי לומדים במוסדות מעולים, ואם המשטרה תעמיד אותי לדין, ילדי יסבלו מאד, שירדוף אותם השם, שיש להם אבא גנב. כעת שנתי נודדת בלילות, מצד אחד אני יודע שאני מחזיק בידי ממון רב שאינו שייך לי, ויש אדם מיוסר

גנב וביקשי להתאבד, הציע לו העורך דין. תגנוב עיד אלה, וכך תפטר מכל הגניבה.

טיאלה :

מעשה שאירע באנגליה. אדם צעיר, נכנס למשרד של עורך דין יהודי, ואמר לו: "אני עומד להתאבד, אך כמפלט אחרון הגעתי למשרדך אולי יהיה לך עצה עבדתי. עורך הדין הזמינו לשבת, וביקשו לספר את סיפורו, הלה מספר כדלהלן: "מזה שנים אני עובד כפקיד בנק, לאחרונה גנבתי אלף ליש"ט מהבנק, וכידוע לך שפעם בשנה נערכת ביקורת כללית בכל בנק, גם בבנק שלנו תִּעָרך בדיקה זו בעוד זמן קצר,

גזילתו, והכנסתו לכלא, הוא שלא כדין¹, ואין אדם מחויב לסבול יסורים כדי להשיב את הגזילה, ומה עוד שהרי מכשיל בזה יהודים לאסור יהודי בכלא שלא כדין.

והנה מה יעשה עם המעות, לכאורה יניחם ביד ביי"ד, וכמבואר בשו"ע [ח"מ סימן רכ"ב ס"ב], ולדעת הש"ך שם יכול גם להניחם בידו, אך מסתבר שאם חזר בתשובה ומוציא את הגזילה מידו ומניחו ביד ביי"ד, שחזר לכשרותו וכשר לעדות².

1 וראה עוד בחשוקי חמד עמ"ס בבא מציעא [פ"ג:], על אדם שהימר על מאה אלף דולרים שאינם שלו, והאפשרות היחידה שהיתה לבעל הכסף לקבל את כל הכסף בחזרה, הוא על ידי שימסרנו למשטרה והוא יוכנס לבית הכלא. השיב מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל, מאחר ואינו מוחזק כפושע המיועד לגניבות, אלא נכשל בכך רק פעם אחת, אין רשות להלשין עליו ולמוסרו לכלא, שהרי עונש זה לא מגיע לו, דעל פי דין תורה הוא מחויב לשלם מה שגנב ותו לא.

כמו כן מבואר בשיעורי תורה לרופאים [סימן ל"ח], על מרדים שהתרשל, ופתח את ברז הגז, במקום את ברז החמצן, והילד מת, האם הרופא חייב להסגיר עצמו, ולספר את האמת, והשיב מו"ח זצוק"ל, שני טעמים שאינו חייב להסגיר עצמו, והטעם השני, משום שלפי דין תורה אין להעניש רופא זה במאסר, דמשמע ברש"י בפסחים [צ"א. ד"ה בית האסורים] דחובשים במאסר בג' מקרים: א. אדם החייב לגרש את אשתו ומסרב, חובשים אותו כאמצעי לחץ כדי שיגרשנה. ב. אדם החייב ממון לחבירו ואינו פורע ויש חשד שהוא מעלים רכושו כדי שלא ישלם, חובשים אותו כדי שישלם. ג. הזורק אבן על אדם כדי לרוצחו, ופצעו, חובשים את הזורק עד שיתברר מה יהיה בסופו של הנחבל, ואם ימות, ימיתו את הזורק. רופא זה אינו נכלל בתוך רשימת האסורים, ולכן אין להענישו במאסר.

עוד הוסיף מו"ח זצ"ל, שאין חיוב על אדם להסגיר עצמו לבית הדין כדי שיענישוהו, ואפילו כאשר העונש מגיע לו מן הדין. וראיה לכך מהנאמר במסכת חולין [קל"ט.], שעוף שהרג אדם, חייב העוף מיתה, אבל אין חיוב על בעליו של העוף, להסגירו לבית דין, כדי שיהרגוהו כדין שור הנסקל, כמו כן אין חיוב על אדם להסגיר עצמו לענישה, אף כשידונוהו כדין. וכל שכן בענייננו כשהשלטונות יענישוהו במאסר שלא כדין.

2 במדרש תנחומא [פר' נח אות ט'] נאמר 'הן צדיק בארץ ישולם', זה נח, ולכך הכישו אריה, והיא מדרש פליאה, שאם הוא צדיק, למה הכישו ארי, ותירץ הגאון הרבי רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל (הובא בברכה משולשת מאמר טז) שאיתא דגם נח חטא בגזילה אלא שעשה תשובה, א"כ קשה, כשעשה תשובה למה הכישו הארי, ונראה דאיתא פלוגתא ביבמות [ק"י:ח:], מי שגזל מחמשה בני אדם ואינו יודע מאיזה מהם גזל, דעת רבי טרפון שמניח גזילה ביניהם ומסתלק, ור"ע סבר שאינו מקיים והשיב את הגזילה עד שישלב לכל אחד, ופסק הש"ך כרבי טרפון, ולפי זה י"ל דנח עשה תשובה שהניח את הגזילה ביניהם, דאנן פסקינן כר"ט דמניח גזילה ביניהם ומסתלק, אבל ידי שמים לא יצא ולכך הכישו הארי. והשתא אתי שפיר המדרש הנ"ל בטוב טעם ודעת הן צדיק בארץ ישולם זה נח, וקשה מהו 'בארץ', וצריך לומר דווקא בארץ הוא צדיק, דהיינו כרבי טרפון, אבל לצאת ידי שמים לא יצא כיון שלא נתן לכל אחד, ולכך הכישו הארי.

אלף ליש"ט הוא יתאבד, האם זה נחשב לפיקוח נפש, וכשם שמותר לאדם הנמצא בסכנת חיים לגזול על דעת לשלם, כמבואר בשו"ע [חו"מ סימן שנ"ט ס"ד], גם בענינו אולי מותר לגזול מהבנק עוד אלף כשהוא רוצה לבסוף להחזירם, כדי להצילו מאיבוד עצמו לדעת?

תשובה:

לכאורה נראה שאסור לאדם לגזול כדי להציל אדם שלא יתאבד, כי מסתבר שפיקוח נפש הוא כאשר הוא כבר נמצא בתוך הסכנה, וכדי להצילו צריכים לעבור על איסורי תורה, מה שאין כן כשאף אחד אינו מכריחו לעבור על איסור, אלא הוא עצמו רוצה להתאבד, בכגון זה אולי אין זה בכלל פיקוח נפש. כן כתב בשו"ת 'מלמד להועיל' [ח"א סימן ס"א], על נער שאביו צווה עליו להשתתף בשיעור כתיבה בבית ספר למסחר בשבת קודש, הנער סירב, ואמרה לו אמו שאם לא יציית לדברי האב ויהיה ריב בבית, תאבד עצמה לדעת. שאל הנער האם עליו לקבל את דברי אביו בגלל פיקוח נפשה של האם? והשיב: אין זה פיקוח נפש שמחללין עליו שבת, מאחר והאם מאיימת בזדון לאבד עצמה כדי להעביר את בנה על הדת. כי אם נתחשב בדברי האם, הרי שכל המסיתים יגזימו שיפילו עצמם לים אם לא ישמעו להסתתם. כך כתב גם בשו"ת 'יהודה יעלה' [אבה"ע סימן ק"מ], שאין להתיר חלוצה לכהן, אף שיש לחוש שימירו דתם (שהוא חמור מאבוד הגוף) אם לא יאבו להם. כעין סברא זו כתב ה'חתם סופר' [אבה"ע ח"ב סימן פ"ג], לגבי חלוצה שנשתדכה לכהן ובשעת השידוכין לא ידעו שהוא כהן, ועכשיו אם יפרידו בין הדבקים תהיה בסכנה, ופסק שאין להתיר להם אפילו איסור דרבנן, שמחמת תאותם הביאו חולי וסכנה על עצמם. אפשר להביא ראיה לסברא זאת, שהתורה התירה להרוג את הבא במחתרת, ואין מחייבים את בעל הבית לוותר על ממונו וְלָתֵנוּ לגנוב כדי להציל את חיי הגנוב, אף על פי שכל אחד מישראל חייב לבזוז את כל ממונו כדי להציל נפש מישראל. הטעם הוא, כיון שחיי הגנוב בידו, והוא יכול לעזור לעצמו לא לגנוב, וכאשר הוא מסרב להינצל מהסכנה, אין אנו חייבים לבוא לעזרתו ולהצילו, ואין זה בכלל פיקוח נפש.

וודאי אתפס בקלקלתי, ולא אוכל לשאת פני בפני הבריות, וגם אגרום בושה וכלימה, לאבי היושב בבית הלורדים האנגלי, ולמשפחתי רמת היחס. מאחר ואני מחוסר אמצעים, ואין לי אפשרות להשיב את הכסף שגנבתי, החלטתי לשלוח יד בנפשי, וברגע האחרון אני בא להתייעץ עמך, שמא תוכל למצוא עצה להשתיק את המעל, ובזה תציל את נפשי ממוות". עורך הדין ביקש ממנו לבא מחר, אולי במשך הלילה יצליח למצוא עצה למצוקתו. למחרת הגיע הפקיד, עורך הדין שאל אותו: "אתה יכול לגנוב עוד אלף ליש"ט ולהביאם אליי?" "כן", ענה הפקיד, "בעוד שעה קלה אני יכול להביא לך עוד אלף". אמר לו עורך הדין: "א"כ תביא לי אלף ליש"ט נוספים, וראה את הענין כמסודר". עורך הדין התקשר אל מנהל הבנק, וסיפר לו: "אחד הפקידים בבנק שלך, גנב אלפיים ליש"ט, והוא מתחרט על מעשיו, אולם אין בידו להשיבם, ולכן עומד הוא להתאבד מתוך בושה. כשנודע הדבר למשפחתו, מכרו כל אשר להם והצליחו לאסוף אלף ליש"ט בלבד. המשפחה מוכנה לשלם סכום זה, בתנאי שהבנק יוותר על יתרת החוב, ולא יפרסם את הדבר ברבים. אם אינך מסכים לתנאים אלו, לא יתנו מאומה, וגם מהפקיד עצמו לא תקבלו אף פרוטה, כי הוא מחוסר אמצעים, ועומד להתאבד". הנהלת הבנק שקלה את הדברים, והחליטה לקבל אלף ליש"ט לפי אותם התנאים שהציגה 'המשפחה' והשתיקה את הנושא.

הנה לכאורה עורך הדין עשה שלא כהלכה, שהרי עבר על כמה איסורים: א. עבר על 'לפני עור לא תתן מכשול', בזה שיעץ לפקיד לגנוב אלף ליש"ט נוספים. ואף על פי שנתכוון להשיבם, הרי גם גניבה על מנת להשיב אסורה, כמבואר בשו"ע [חו"מ סימן שמ"ח ס"א]. ב. סחט מהבנק ויתור על אלף ליש"ט בטענות כזב, שהרי אילו ידעו שהפקיד גנב אלף ליש"ט נוספים כדי להשיבם כביכול בשם המשפחה, שלמעשה לא עשתה כל מאמץ להשיב את החוב, ודאי שלא היתה הנהלת הבנק מתרצה לוותר על אלף ליש"ט.

הנה המעשה היה שעורך הדין היה יהודי, והגנוב היה נכרי, אך יש לדון מה הדין אילו היה הגנוב יהודי, ועורך הדין יודע שאם לא יגנוב עוד

כשהפקיד עצמו יכול לא להתאבד ולהינצל. פעמים שהתאבדות מחמת בושא דינה כאונס אלא שיש מקום לחלק ולומר שהמאבד עצמו לדעת, בגלל בושא נחשב הוא לאונס, משום שהבושה קשה מאד לאדם, וקיימים מצבים, שאדם אינו מסוגל לשאת את הצער הזה, והוא משולל בחירה לבחור בחיים. כמו שמצינו במסכת עבודה זרה [י"ח: ברש"י], שברוריה אשת רבי מאיר ובתו של רבי חנניה בן תרדיון, שחז"ל משבחים אותה עד למאד (עיין מסכת פסחים [ס"ב:]). בכל זאת כשנודע ברבים שעמדה להתפתות, איבדה עצמה לדעת.

ואם אשה גדולה זו, לא יכלה לשאת חרפתה, יתכן שגם הפקיד הנזכר בשאלה, לא ייענש על ההתאבדות, משום שהיה אנוס על מעשיו. ואף על פי שאין היתר לאדם להתאבד מחמת בושא, בכל זאת יתכן שלא יענש על כך בידי שמים, וכעין מה שכתב ה"יד אברהם" [יורה דעה סימן שמ"ה], שאם המית עצמו מחמת שפחד מיסורים ועינויים גדולים, נוהגים בו כבוד בקבורתו ומתאבלים עליו, כדרך שמתאבלים על שאר מתי ישראל. יעויין גם במסכת מועד קטן [ט:], שרבי שמעון בן חלפתא בירך את בנו של רב: "לא תבייש ולא תתבייש". אמר לו רב, ברכה גדולה ברכך, שכך גם בירך השי"ת פעמיים את עמו ישראל, שנאמר: "ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה' ולא יבושו עמי לעולם, וידעתם כי בקרב ישראל אני, ולא יבושו עמי לעולם" [יואל ב' כ"ו].

יעויין במסכת תענית [כ"ג:]: "לא עבידי ליה יקרא כדמבעי ליה, חלש דעתיה בעי רחמי ומית". וגם תמרהיתהמוכנהלהשליך עצמה לכבשן האש, ולא לבייש את יהודה. הרי שהבושה קשה מן המוות. וא"כ יש מקום להקל בשאלה של פקיד הבנק, שעבירה של גניבה ומעילה בכספי צבור נחשבת לעוון גדול במדינה שם, וכבר ביאר ה'תומים' [חו"מ סימן קל"ג סק"ה] את הכלל, ש'אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן' וז"ל: "לגנוב לא חיישינן דזה לא שכיח, ומירתת אולי יתפס, ואנא יוליק חרפתו וכל העולם בוז יבוזו לו".

לסיכום: העומד לאבד עצמו לדעת, משמע מדברי הפוסקים, שאינו בכלל פיקוח נפש, ואסור לאחרים לעבור על איסורי תורה כדי

כיוצא בזה מצאנו שאסור לכבות דליקה בשבת (חוץ מאשר במקרה של סכנת נפשות), ואפילו באופן שבעל הרכוש רואה שכל עמלו הופך למאכולת אש, ועלול למות מרוב צער, בכל זאת אסור לכבות האש. אם כן מדוע לא התירו חז"ל לכבות את הדליקה מחשש פיקוח נפש?

כתב על זה מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שמאחר ואין גוף האש סכנה, כי אם מה שנותן אל לבו ומצטער ואינו מתחזק בבטחון בהשי"ת, דבר זה נחשב כאילו האדם עצמו מתאבד בידיים. יעויין גם ב'משנה הלכות' [ח"ז סימן רע"ח], שנשאל על מעשה שהיה בראובן שהקניט את שמעון, ומרוב צער ועגמת נפש נפטר שמעון, האם חייב ראובן בכפרה כדין הגורם מוות לחבירו. תשובתו הייתה שלא היה לשמעון להתרגז עד שימות ולאבד עצמו לדעת, שהרי אמרו חז"ל: 'כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה', [זוהר, בראשית] וכל מיני גהינם שולטין בו [נדרים דף כ"ב.]. לכן אין דינו של ראובן כדין הורג חבירו. לאור זאת נראה שאין כל היתר לעבור עבירות כדי למנוע מתאבד מלבצע את זממו ולשלוח יד בנפשו.

אלא שהמהרי"ל דיסקין [קונטרס אחרון סימן ל"ד] כתב וז"ל: "דלענ"ד אפילו מי שרוצה לאבד עצמו, מצווין אנו להצילו אפילו בשבת", וסיים שם שאפילו אם פשע והפקיר נפשו לקטלא, נזקקין לו.

לפי זה הוא הדין בעניין פקיד הבנק, דחייבים להצילו אפילו כשההצלה כרוכה בעבירה. אולם נראה שאף אם נחליט שחייבים לחלל שבת, ולמנוע התאבדות, הסברא נותנת שרק איסורי תורה, נדחים בפני הצלת העומד להתאבד, אבל ברור שהנהלת הבנק אינה חייבת להפסיד מכספה, כדי להציל את העומד להתאבד, כשם שאין חיוב ליתן צדקה כדי להציל אדם מרעב, כשיש לו ואינו רוצה להתפרנס משלו מחמת קמצנותו אלא דווקא מאחרים, כמבואר במסכת כתובות [ס"ז:]: וברמב"ם [פ"ז מתנות עניים ה"ט], והוא משום שנתחייבנו לבוא לעזרת הזולת, דווקא כשאין בידו לעזור לעצמו, אבל לא כשיכול לעזור לעצמו ומסרב. כך גם אין מנהלי הבנק חייבים להפסיד מכספם,

ראובן משיב לעומתו: "הלוא אתה הבערת את הבעירה, ולכן שלם תשלם עבור נזקיה. וגם את האלף אינך זכאי לקבל, שהרי למעשה זכית בהדלקה..."

ובכן באים השניים לשערי בית הדין ושואלים: עם מי הדין?...

תשובה:

(א) בדבר חיוב נזקי הדליקה - משנה מפורשת היא במסכת בבא קמא [נ"ט:]: "אחד הביא את העצים ואחד הביא את האור (האש). ואחד הדליק את העצים, והאש הלכה והזיקה - המביא את האור חייב", משום שהראשון שהביא את העצים לא עשה כלום. וממילא, למרות שראובן פשע באופן חמור בכך שהביא את העצים וסידרם באופן מסוכן, מכל מקום, מי שהבעיר את האש בפועל הוא שמעון, ולכן הוא ישלם עבור נזק המכונית, והגם שמסרו לו את הלפיד, ו'שלחו' אותו להדליק, בכל זאת הוא חייב, שכן 'אדם מועד לעולם', והיה לו לבחון ולבדוק היטב שמא עלול להיגרם כאן אסון ונזק. (ואת המשלח אין לחייב, שכן 'אין שליח לדבר עבירה').

ונוסיף לספר: מעשה במעלית, שעל פי התקנות מותרים להיכנס לתוכה ארבעה אנשים בלבד, ונכנסו אליה חמישה אנשים, ותוך כדי עלייתה, נתקעה והתקלקלה. ובאו החמישה ושאלו: מי חייב לשלם עבור התיקון, האם זה האחרון שנכנס, או שמא כולם ישלמו בשווה?

השבנו: אותו אחד שגרם להפעלת המעלית, דהיינו זה שלחץ על הכפתור, בידעו שיש במעלית 'מטען חורג' - הוא ישלם, על אף שהיה מארבעת הנוסעים הראשונים ונכנס למעלית בהיתר!... מדוע? - מפני שכניסתו של החמישי עדיין לא גרמה לשום נזק, כי המעלית עמדה ויכולה היתה להמשיך לעמוד כך, ורק על ידי לחיצת הכפתור, הפעיל הלוחץ את המעלית, וגרם בכך לקלקולה. והגם שנכנס ראשון, מכל מקום אסור היה לו ללחוץ, שכן הבחין בכך ששוהים במעלית חמישה אנשים, וכיון שלחץ, שלם ישלם עבור הנזק.

שוב התבוננתי, שיש לדון לפטור את שמעון מדליק המדורה, הואיל ושילם כסף עבור זכייה במצוה, ויכול היה לסמוך על הגבאי שהינו אדם

להצילו, (חוץ מדעת מהרי"ל דיסקין שיש מקום להסתפק בדבריו, שאולי הוא בכלל פיקוח נפש).

הזוכה סירב לשלם על זכות הדלקת המדורה

טיאלה:

גבאי בית כנסת מסוים, ראובן שמו, הודיע בקרב המתפללים, אודות הדלקת מדורה בליל ל"ג בעומר, ברחבה שלפני בית הכנסת. "את זכות הדלקת המדורה, נמכור במכירה פומבית, לטובת קופת בית הכנסת, והמתפלל הזוכה, יוזמן אחר-כבוד להדליק את המדורה לכבוד אדוננו רבי שמעון בר יוחאי!" המכירה החלה, ורבים היו שרצו לזכות בהדלקה והוסיפו עוד ועוד במחיר, עד שלבסוף, המתפלל שמעון שנקב בסכום של אלף שקלים, הוכרז כזוכה. מיד לאחר הזכייה מיהר שמעון לשלם את חובו לקופת בית הכנסת, והעביר לראובן את אלף השקלים. ראובן הגבאי דאג להכין מדורה מרשימה, המתנשאת לגובה רב ובעלת כמה 'קומות', והציבור כולו המתין בציפייה להדלקת המדורה המרשימה. הגבאי מסר את לפיד האש לידי שמעון הנרגש, ובליוי שירתם הנלהבת של המשתתפים הרבים שזימרו לכבוד התנא האלוקי "ואמרתם כה לַחֲי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּר יוֹחָאִי", ניגש מידוענו זוכה ההדלקה המאושר להדליק את המדורה. תוך רגעים ספורים האש 'טיפסה' עד לצמרת הגבוהה של הקרשים, ולפתע... בניין הקרשים הבוערים נפל לצד, בסמוך לרכב חונה (במקום שמותר לחנות בו). ברחמי שמים, האירוע לא הסתיים בפגיעה בנפשות, אך אותו רכב חונה עלה באש, ועכשיו מגיע בעליו ותובע משמעון (המדליק) את דמיו.

שמעון טוען כלפי ראובן שתי טענות: (א) "אתה פשעת בכך שהעמדת מדורה מסוכנת כל כך, ונתת את הלפיד בידי להדליקה, ולכן עליך לישא בתוצאות החמורות שנגרמו בעקבות מדורתך!".

(ב) "אני תובע לקבל בחזרה את האלף שקל ששילמתי עבור זכות ההדלקה, שהרי נתברר שזו לא מדורה 'לכבוד רבי שמעון', אלא מדורה שכל כולה סכנה ונזק!..."

ישנן שתי אפשרויות: א. לשולחו לקיבוץ, שם ילמדוהו לא לחטוא בין אדם לחברו, אבל יאכל שם נבלות וטריפות. ב. לשולחו לבית כלא לנוער, שם אמנם המזון כשר, אבל הוא ייתמקצע בגניבות.

הוא בא מבית ששומרים שם תורה מצוות, וההורים מתנגדים להכניסו לקיבוץ שלא שומרים שם על כשרות, ויאכל שם נבילות וטריפות.

מה עדיף על מה?

תשובה :

שאלתי שאלה זו את מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והשיב לי שעדיף להכניסו לבית הכלא ששם המזון כשר, ואין אנו סופים לו מאכלות אסורות, ואם ילמד פשע, הרי שהוא עושה זאת על דעת עצמו, אבל אנו לא סופים לו זאת, ולא מכריחים אותו ללמוד פשע. ואולי אם ירצה, יוכל אף ללמוד תורה בבית האסורים כמו שעשה יוסף הצדיק. לעומת זאת, אם נכניס אותו לקיבוץ שאינם שומרים תורה, הרי שאנו סופים לו איסור מאכלות אסורות, כי אדם חייב לאכול (ואסור לנו גם לתת בידיים חגב טמא, כי נחשב כאילו מאכילים אותו דברים טמאים כמבואר במסכת שבת (צ':), ונפסק במג"א (סימן שמ"ג סק"ג)). לכן, הגם שִׁיצֵא משם אדם ישר שלא גונב, כי יחנכוהו לכך, אבל אנחנו חוטאים בזה שמאכילין אותו מזון אסור. וכמדומני שמו"ח אמר עוד סברא, שכשהוא יהיה בכלא הלא ידע שהוא שפל ונבזה, ויתכן שיחזור בתשובה, מה שאין כן כשיהיה בקיבוץ, הוא לא ירהר בתשובה כי יחשוב שהוא אדם חשוב כמו כל דיירי הקיבוץ. כמדומני שמו"ח פסק כך גם במקרה שבשעה שמכניסים אותו לקיבוץ יאכל כשר, ורק במשך הזמן יאכל מאכלות אסורות. מכאן נראה שמו"ח זצ"ל סבר, דאעפ"י שִׁהֲחֵטֵא יבא כעבור זמן, גם אז אסור, וכדברי המג"א הנ"ל.

אחראי ומן הסתם בנה מדורה באופן בטוח, ובדק היטב שהדלקתה אינה עלולה לגרום לנזקים ואסונות. ולכן המדליק יכול לטעון כלפי הגבאי "עלך קסמיכנא", והגבאי שבנה את המדורה שלא כראוי הוא האחראי לנזק וחייב. ועדיין צריך עיון בזה, ולכאורה תלוי הדבר בנסיבות, ולמעשה יש לבית הדין להעריך האם היה ניתן לראות את הנולד ולצפות את התרחשות נפילת המדורה על מכוניות וכיוצ"ב, ובמידה ואכן היה ניתן לחזות זאת מראש אזי יש לחייב את המדליק, אך אם היה נראה שההדלקה בטוחה ואינה עלולה לגרום לנזקים, אזי יש לחייב את הגבאי מדין "גרמי".

בדבר החזרת האלף שקלים ששילם שמעון עבור ההדלקה - הנה זכות ההדלקה אינה דבר שרגילים למכור, וברור שעיקר כוונת ה'מכירה' היא, שהזוכה יזכה בתרומה לקופת בית הכנסת, ורכישת זכות ההדלקה היא רק בשביל ליתן לצדקה. ומאחר וכאן התשלום אינו על ההדלקה, אלא נתינה לצדקה, ממילא שמעון אינו יכול לדרוש בחזרה את הכסף שהתכוין ליתן לצדקה. (אולם, אם ברור לכולם, ששמעון הזוכה התכוון לזכות בהדלקה לשם "כבוד" בלבד, יש מקום לפוטרו מהתשלום, כי הדלקה זו לא הביאה לו שום כבוד. ויתכן מאוד, שאם אכן כן רק לשם כבוד, משום כך זכה לכזה "כבוד גדול" בהדלקתו...).

לסיכום: (א) שמעון ישלם את דמי הרכב. (ב) שמעון לא יקבל בחזרה את האלף שקלים שתרם.

השיפוט שאל את הרב - להיכף לשילוח את הפושע הצעיר ?

טיאלה :

ילד קטן - הוא גנב גדול, ויש כלפיו עשרה תיקים על גניבות רבות שביצע. שואל השופט:

להזכירכם, השיעור הבא יתקיים בעז"ה ביום ב', י"ז באייר תשפ"ג, בבית הכנסת המרכזי ברמת אלחנן בשעה 20:00. תפילת ערבית בשעה 19:45.

ייטיר בוח גדול למערכת קול הלשון ולראשיה, על העברת השיעור באיכות מופלאה. ניתן להאזין לשיעור בשידור חי מקול הלשון במס' טל' 03-6171004